

РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ

УДК 378.14

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Галина Ковальчук

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна
Gallina_Kovalchuk@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто окремі аспекти реалізації технологій професійно орієнтованого, компетентнісного й особистісно орієнтованого навчання майбутніх фахівців – економістів у ВНЗ. Зосереджено увагу на питанні їхнього особистісно-професійного розвитку засобами дидактичних технологій. Особистісний вимір у фаховій підготовці розглянуто серед провідних чинників досягнення основної мети гуманістичної школи – самореалізації особистості.

Розкрито значення самокерованого навчання в реалізації дидактичних цілей та самопроектування майбутніх фахівців у ВНЗ. Схарактеризовано деякі методологічні підходи (антропоцентричний і соціоцентричний, діяльнісно-праксеологічний, аксіологічний, акмеологічний, продуктивний, інтегративний, інтерактивний, наративний), які забезпечують реалізацію технологій професійно орієнтованого, компетентнісного й особистісно орієнтованого навчання майбутніх фахівців та їхнього особистісно-професійного розвитку.

Ключові слова: самокероване навчання (СКН); само проектування; «форсайт-технології»; особистісно-професійний розвиток; «жорсткі» (алгоритмізовані) й «м'які» (соціально-гуманітарні) технології навчання; критерії результативності навчання.

РЕАЛИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ЛИЧНОСТНО- ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Галина Ковальчук

доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики и психологии
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»,
г. Киев, Украина
Gallina_Kovalchuk@ukr.net

Аннотація. В статті розглянуті деякі аспекти реалізації технологій професійно-орієнтованого, компетентного і особистісно-орієнтованого навчання майбутніх економістів в університеті. Зосереджено увагу на питаннях їх особистісно-професійного розвитку за допомогою дидактичних технологій. Розкрито значення самоуправляемого навчання в реалізації дидактичних цілей і самопроектирування майбутніх спеціалістів в університеті. Описано характеристику окремих методологічних підходів (антропоцентричного, соціоцентричного, прагматичного, аксіологічного, акмеологічного, продуктивного, інтегративного, інтерактивного, нарративного), які забезпечують реалізацію технологій професійно-орієнтованого, компетентного і особистісно-орієнтованого навчання майбутніх спеціалістів і їх особистісно-професійного розвитку.

Ключевые слова: самоуправляемое обучение («СКН»); самопроектирование; «форсайт-технології»; особистісно-професійне розвиток; «жесткие» (алгоритмізовані) і «мягкие» (соціально-гуманітарні) технології навчання; критерії результативності навчання.

IMPLEMENTING INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF FUTURE SPECIALISTS' PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE TRAINING PROCESS

Halyna Kovalchuk

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kyiv National Economical University named after Vadym Hetman

Kyiv, Ukraine

Gallina_Kovalchuk@ukr.net

Abstract. The article deals with the problem of implementing innovative technologies of future specialists' personal and professional development in the training process. The necessity of developing professional and personality-centered education is disclosed in National Doctrine of Education Development. The analysis of studied issue proves that it has various components and manifests that are revealed in the scientists' works (I. Bekh, A. Heilyk, H. Zborovskiy, T. Parson, V. Bezpalko, V. Bykov, S. Ziazun and others).

The aim of the article is to highlight the methodological and methodical approaches to future specialists' personal and professional development by means of innovative teaching technologies. The article discloses some aspects of implementing technologies of profession-oriented, competence and personality-oriented training of future specialists in higher educational establishments. The special attention is paid to their personal and professional development by means of innovative teaching technologies. The personal dimension is considered to be a leading factor of achieving the main aim of humanistic school – personal self-realization.

The role of autonomic learning for achieving didactic goals and future specialists' self-designing at universities is identified. The methodological approaches (anthropocentric and sociocentric, action-praxeological, axiological, acmeological, productive, integrative, interactive, narrative), which promote implementing profession-oriented, competence and personality-centered technologies of future specialists' training, are characterized.

The conclusion is drawn that educational technologies are the main tools for supporting training quality of future specialists in the field of economics and business; forming their professional competences and professionally significant personal qualities that are the components of

humanitarian principles of community development; providing quality of life at the local socio-economic environment level. The main factor affecting the implementation of learning technologies is pupils' / students' subjective activity in the form of autonomic learning.

Key words: autonomic learning; self-designing; “forsite-technology”; personal and professional development; “strict” (algorithmic) and “soft” (social and humanitarian) learning technologies; criteria of training effectiveness.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Необхідність розвитку професійно та особистісно орієнтованого навчання зазначена в Національній доктрині розвитку освіти: «Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти» [8].

Серед важливих результатів особистісно орієнтованого навчання є забезпечення особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця засобами дидактичних технологій. Адже лише через ретельне навчання особистісно-професійних смислів і саморефлексії студента можна формувати його здатність працювати у вимірах соціоцентричної та особистісно орієнтованої парадигми суспільства. Тому нового імпульсу до розвитку й поширення отримали інноваційні дидактичні технології, які через консистентне застосування інструментів професійно, компетентісно й особистісно орієнтованого навчання забезпечують відповідну ефективність та якість підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджуваної проблеми свідчить про те, що вона має різноманітні складові та прояви, які розглядалися багатьма вченими. Актуальними для цілей цієї статті є дослідження в таких аспектах: із погляду складових продуктивної педагогіки (І. Підласий); самовиховання особистості (І. Бех); професійного зростання фахівця в процесі навчання (А. Гейлик); компетентісного підходу до формування професійних умінь майбутніх фахівців (Дж. Равен), соціології освіти (П. Бергер, Е. Дюркгейм, Г. Зборовський, К. Манхейм, Т. Парсон, П. Сорокін, Г. Спенсер); упровадження технологічного підходу в освіті (В. Безпалько, В. Биков, В. Бондар, В. Данюшенков, Т. Дмитренко, І. Зязюн, М. Кларін, В. Монахов, Н. Ничкало, О. Падалка, В. Питюков, С. Сисоєва, Д. Чернілевський, М. Чошанов та ін.).

Формулювання цілей статті. Мета статті – висвітлити методологічні й методичні підходи до забезпечення особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців засобами інноваційних дидактичних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технологізацію навчання (технології у сфері освіти) розглядають як напрям, який ставить за мету підвищення ефективності освітнього процесу, гарантування досягнення запланованих результатів навчання [1]. Безпосереднє застосування дидактичних технологій залежить від особистісних якостей викладача й відображає його творчі спрямування.

Сутність технології полягає в ідеї повної керованості роботи будь-якої педагогічної системи, зокрема її основної ланки – процесу навчання. Загалом педагогічні технології розглядають як певний алгоритм побудови освітнього процесу з наперед заданими результатами [3, с. 15; 5]. Педагогічна технологія в широкому значенні означає цілісну систему концептуально значимих ідей, принципів, методів, засобів навчання й виховання, що гарантує надійний і діагностований результат в окреслений період і при подальшому її відтворенні (В. Питюков). У вузькому значенні – це обґрунтування вибору операціонального впливу педагога на учня в контексті його взаємодії зі світом для формування в нього ставлення до навколишнього середовища, яке гармонійно поєднує свободу особистісного прояву й соціально-культурну норму [5].

У розвитку технологізації навчання очевидною є наявність двох основних концептуальних підходів до цього процесу (К. Юшкова). Згідно з *першим* – технології в освіті, навчанні й вихованні повинні бути максимально наближені до технократичного ідеалу алгоритмізованої та запрограмованої діяльності, із застосуванням чітких покрокових настанов, що гарантує досягнення результату, який найбільш повно відповідає поставленій меті. Отже, тут ідеться про достатньо «жорсткі» технології. Згідно з *другим* підходом – гуманітарного за своєю суттю, мова йде про «м'які» технології, які містять не стільки категоричні приписи, скільки гнучкі рекомендації.

Ознаки кожного з двох указаних підходів задають межі свободи вчителя й учнів при використанні технології, можливості творчої інтерпретації установок і рекомендацій, норм і форм діяльності суб'єктів педагогічного процесу. У контексті другого підходу якість людини проявляється в ступені реалізації її інноваційного, творчого, перетворювального потенціалу, здатного змінювати соціокультурне середовище та якість свого життя, що висуває на перший план

здатність самостійно, власними зусиллями вирішувати громадські, особисті та професійні проблеми, що виникають перед нею, на основі їхнього розуміння, переживання, осмислення і пошуку інноваційних способів їхнього продуктивного розв'язання.

Відповідно до цих тенденцій змінюється ставлення до якості освіти: якісною визнається така освіта, яка повноцінно виконує свої фундаментальні функції – людиноформувальну, культуровідповідну, орієнтовану на випереджальний розвиток високотехнологічного процесу» (О. Бондаревська) [2]. О. Бондаревська розрізняє такі типи технологій: технології освіти інформаційно-знаннєвого типу; технології особистісно орієнтованої освіти розвивального типу; технології «випереджальної освіти», що базуються на ідеї підготовки фахівців, що володіють методами «роботи з майбутнім».

«Жорсткі» та «м'які» підходи до інтерпретації освітніх технологій орієнтовані на різні системи педагогічних цінностей. Для жорсткого підходу важливо максимально точно з найменшими витратами досягти заздалегідь визначеного, чітко прописаного педагогічного результату, як правило, пов'язаного з розвитком або формуванням соціально-типових якостей особистості. Для «м'якого» підходу важливо забезпечити можливість саморозвитку, самореалізації, розкриття творчого потенціалу студентів завдяки педагогічним можливостям з опорою на принцип свободи в педагогічній роботі.

На нашу думку, у сучасному дидактичному процесі неможливо розмежувати «жорсткі» та «м'які» підходи до технологізації навчання. Необхідно реалізувати конструктивістські моделі *керованої результативності навчання*, що базується на системі спеціально впорядкованих методичних компонентів особистісно орієнтованого навчального процесу, і спрямована на реалізацію суб'єктних дидактичних цілей учасників навчальних груп (СДЦ), узгоджених із частковими дидактичними цілями предметів професійної підготовки і загальними освітніми цілями конкретного навчального закладу (Г. Ковальчук).

Метою технологій особистісно орієнтованої освіти є виховання людини, здатної мислити і діяти на особистісному рівні, проявляючи ціннісно-сміслову ставлення до світу, інших людей, самого себе, здійснюючи суб'єкт-суб'єктну, діалогічну взаємодію, реалізуючи індивідуальні особливості світосприйняття. Ця мета конкретизується в проєктованих результатах навчання: розвитку особистісних структур свідомості (цінностей, смислів, відносин, здібностей до вибору, рефлексії, саморегуляції тощо), становленні суб'єктних властивостей

(автономності, самостійності, діалогічності, відповідальності, відкритості тощо), вираженні індивідуальної своєрідності особистості учня.

З урахуванням такого базового розуміння смислу особистісно орієнтованої освіти ми вважаємо доцільним для проектування особистісно-професійного розвитку забезпечити інтерактивну взаємодію суб'єктів навчання із застосуванням таких методологічних підходів, як: системний, діяльнісно-праксеологічний, інтерактивний, аксіологічний, акмеологічний, структурно-функціональний, нарративний. Указані підходи реалізуються під час евристично-контекстного навчання через систему компонентів навчального змісту і дидактичних завдань для виконання.

Універсальними для нашого дослідження методолого-теоретичними підходами є *антропоцентричний і соціоцентричний*. Принцип антропоцентризму означає інтегроване поєднання в змісті діяльності соціальних вимог з індивідуальними життєвими орієнтирами особистості, «вибором себе» і самореалізацією. У контексті такого підходу учня доцільно вважати суб'єктом саморозвитку, а процес виховання – як створення умов і надання допомоги для вільного самовизначення і самореалізації на кожному освітньо-віковому етапі. Соціоцентричний підхід полягає у тому, що ми розглядаємо освіту як соціокультурний феномен (В. Кремень) [6], формуємо учня, який здатний оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у світі [8; 12].

Відповідно до загальних підходів застосовуємо, зокрема, й такі часткові.

Особистісно орієнтований підхід – передбачає особистісну орієнтацію освіти, формування в дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості; створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя. Виконання таких завдань передбачає переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, забезпечення відповідності змісту та якості виховання актуальним проблемам і перспективам розвитку особистості, суспільства, держави.

Компетентнісний підхід полягає в розвитку та набутті студентами набору ключових компетентностей, які визначають успішну адаптацію в суспільстві та професійній спільноті. Важливим у навчальній діяльності є дослідження

структури і змісту компетентностей фахівця певної галузі, самопроекування і самоаналіз студентами динаміки розвитку власних компетентностей. Компетентнісний підхід у навчанні має інтегруватися із особливостями особистісно-соціально-діяльнісного підходу.

Діяльнісно-праксеологічний підхід характеризує змістове наповнення етапів навчання і полягає у визначенні особливостей діяльності суб'єктів щодо реалізації компетентностей у змодельованому функціональному просторі. При цьому термін «простір» може розглядатися як інформаційне поле, або як поле професійних взаємодій, як сукупність матеріальних ресурсів, як цільове поле змісту і розподілу відповідальностей у певному функціонально єдиному соціальному кластері (Н. Галєєва, А. Линенко, О. Михайлова, Г. Петрова). Для реалізації праксеологічного підходу здійснюється аналіз освітніх і галузевих стандартів підготовки фахівців, вимог до структури методичної системи – цілей, змісту, методів і засобів навчання, видів навчальної діяльності, які сприяють формуванню професійно значимих компетентностей.

Акмеологічний підхід розглядає освіту як проектно-орієнтовану творчу діяльність і сферу самоорганізації соціокультурного буття людини, що спрямована на самовдосконалення людини в середовищі, її розвиток, зростання від успіху до успіху, досягнення вершин на різних рівнях її зрілості, у творчості, самореалізації тощо. Завданнями сучасної педагогічної акмеології є озброєння суб'єктів освітнього процесу теорією і технологіями успішної реалізації творчого потенціалу людини в різних сферах діяльності, зокрема і в обраній професії (О. Бочарова). Психічні, акмеологічні новоутворення в якостях учасників освітнього процесу – це «духовні продукти», створювані освітою. Педагогічна акмеологія виявляє чинники професіоналізму і креативності як проявів самовдосконалення в професійній діяльності людини (Б. Ананьєв, А. Бодальов, А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Реан та ін.).

Як зазначає Т. Скуднава, предметом акмеологічного підходу є цілісний і сталий розвиток майбутніх фахівців з інтегративним способом мислення, навичками самореалізації та адаптації в сучасному світі. Базовою категорією цього підходу є поняття «підтримувальні відносини», метою яких стає перетворення внутрішнього світу студентів та розвиток їхньої суб'єктності. Акмеологічний підхід висвітлює рольові характеристики, професійні позиції, індивідуальні особливості в діяльності. Для реалізації цього підходу студентам запропоновано вправи з характеристики професіограм, мотивів вибору професії

та очікувань від роботи, планування «карти успіхів», зіставлення професійних вимог та власної відповідності посаді; аналіз своїх обмежень тощо.

Аксіологічний підхід характеризує цінності як основу регуляції людської поведінки, навчальної та професійної діяльності, прийняття рішень. Як підкреслює Г. Петрова, «аксіологічний аспект простежується в двох суміжних площинах: як ціннісно-сміслові поле, що об'єктивно задане вимогами професії і організоване освітнім простором; і як суб'єктивні смисли, присвоєні майбутніми фахівцями» [9]. Під час пізнавальної діяльності суб'єкт самостійно конструює нові знання, здійснює подальшу рефлексію щодо цього процесу, і цим забезпечує засвоєння нових способів діяльності й відповідних їм здібностей, розвинутих на основі нового досвіду.

Наративний підхід надає можливості екстерналізувати уявлення студента про специфіку професійного становлення і саморозвитку під час навчання. Мета наративних практик – створити простір для розвитку різноманітних (альтернативних) бажаних історій для того, щоб людина почувала себе здатною впливати на власне життя, бути автором історії свого становлення та її реалізації, із залученням своїх значимих людей у спільноту підтримки і турботи. Основоположники цього підходу Майкл Уайт і Девід Епстон [11] вважають, що так звана «об'єктивна реальність» непізнавана безпосередньо. У нашому житті й культурі співіснують різні описи реальності. Вони різною мірою відкривають людям можливості реалізувати бажаний спосіб життя. Тому необхідно враховувати соціальний, культурний та історичний контекст, у якому породжується знання.

Життя кожної людини поліісторичне. Із нього можна конструювати історії, альтернативні домінувальній, і виявити з них привабливі для особистісно-професійної самореалізації. У такому підході викладач не може знати, що таке «правильний» розвиток для цієї особи. Зокрема він не знає, як студенту рухатися в житті, щоб самореалізуватися. Позиція викладача як наставника, коуча – децентрована. Він не нав'язує, а пропонує напрями розвитку для вибору цікавих і перспективних. У центрі уваги – особа студента, його цінності, знання, досвід, уміння.

Продуктивний підхід означає, що необхідно вживати заходів для забезпечення якості навчання, формування стійких конкурентних переваг, що є основою для випереджальної професійної підготовки і персональної якості праці випускників, їхньої здатності до виходу на ринок праці та соціального партнерства.

Інтегративний підхід уможлиблює об'єднання на основі сутнісних зв'язків знань учнів, набутих у процесі формального предметного навчання з інформацією, здобутою внаслідок інформальної освіти, узагальнення знань із загальнонаукових галузей та індивідуального практичного досвіду.

Інтерактивний підхід забезпечує активну взаємодію суб'єктів через моделювання й використання імітаційних методів у навчанні.

Указані методологічні підходи не виключають один одного, а можуть розвивати й поглиблювати інші, та реалізують різні аспекти особистісно орієнтованого навчання. Таким чином, особистість учня є смисловим центром інтегрованого навчання – для розвитку світобачення й громадянської активності учні мають бути добре поінформовані про різні види зв'язків між окремими явищами і предметами суспільного цілого, і, водночас, усвідомлювати специфічні якості, які характеризують його окремі характеристичні властивості.

Різноманітність і варіативність професійно, особистісно й компетентісно орієнтованих технологій зумовлюють необхідність подальших досліджень із проблем проектування технологій керованої результативності навчання, розвитку самокерованого навчання, які є новими соціально-когнітивними інструментами для забезпечення суб'єктних вимірів якості навчання учасників та бенефіціарів освіти.

З урахуванням вищевказаного до критеріїв ефективності навчання ми відносимо такі: ставлення до навчання; уявлення «про» предмет; знання змісту («що»); здатність демонструвати знання; здатність до інтеграції та предметної творчості; набуття навчального досвіду (індивідуального й колаборативного); самопроекування; самоаналіз і самооцінка.

Самопроекування – автопроектність особистості як характеристика її позиціонування й самопозиціонування – спроможність створення власного образу, до якого прагне майбутній фахівець, і розроблення плану його досягнення в формах мрії, самозобов'язання, програми особистісного зростання (В. Безрукова, Н. Бухарцева, Г. Тульчинський). Самопроекування – процес вибудовування власної ідентичності, діяльнісного освоєння й присвоєння схем і норм власної організації, адже специфіка умов взаємодії в педагогічних системах полягає в наданні можливостей реалізації різних соціокультурних завдань, формування здатності будувати самого себе як суб'єкта в ситуації культурно-історичного становлення й функціонування ідей та ідеалів завдяки інтеріоризації способів самоорганізації (А. Попов, Н. Чепелева).

Самопроекування є важливим елементом соціалізації, способом актуалізації певних здібностей і якостей особистості. Самопроекування пов'язано з особистісно значущим контекстом (Я-концепція, прагнення до самостійної поведінки, відносини й прихильність, особистісний вибір і відповідальність), що робить його важливою передумовою й разом із тим одним із головних умов для переходу від виховання до самовиховання, від навчання до самоосвіти (Ю. Тюнников).

Самопроекування, на нашу думку, повинно відображати тенденції форсайт-технологій для побудови стратегій майбутнього розвитку. Форсайт (від англ. *Foresight* – «погляд у майбутнє») – це систематична спроба зазирнути в довгострокове майбутнє науки, технології, економіки та суспільства для ідентифікації зон стратегічного дослідження та появи нових високих технологій, що можуть приносити найбільші економічні й соціальні вигоди [5]. Форсайт консолідує в собі дії, орієнтовані на мислення, обговорення, окреслення майбутнього. Базові принципи форсайт-технологій: майбутнє можна створити, воно залежить від прикладених зусиль; майбутнє варіативне і залежить від рішень, які будуть прийняті; майбутнє не прогнозується, воно проектується; учасники форсайту усвідомлюють себе суб'єктом, який прагне самостійно обирати своє майбутнє і керувати його досягненнями.

Особистісний проект, з урахуванням принципів форсайта, передбачає:

- 1) створення «задуму себе» (конструювання Я-можливого, або Я-бажаного, або Я-ідеального);
- 2) створення схеми або сюжету;
- 3) реалізацію задуму шляхом вибудовування бажаної, передбачуваної історії власного життя чи плану, за яким буде втілюватися задум, конструювання власної ідентичності, адекватної задуму.

Таким чином, сама особистість стає фактором свого розвитку [7].

Для того щоб це відбулося, особистість повинна навчитися самостійно ставити завдання свого розвитку, вибору й самодетермінації власного життя, не беручи пасивно завдання, які ставлять дорослі й соціум, а перевизначаючи їх згідно з власним життєвим проектом. Метою розвитку є побудова власної освітньо-професійної траєкторії, задоволення потреби особистості в розвитку, саморозвитку, самоактуалізації й реалізації себе в професійному житті.

Для людини як суб'єкта й особистості поряд із контекстом минулого важливу роль відіграє контекст майбутнього, який може бути представлений не лише як процеси передбачення (уява), але й як процес змістоутворення

«минулого через майбутнє». Автономія й самодетермінація потрібні, щоб орієнтувати людину в просторі можливого, тому що перетворення можливості в дійсність відбувається лише через самодетермінований вибір і рішення суб'єкта [4; 7].

Як зазначають Е. Зеєр, Е. Симанюк [4], результатом руху до реалізації власної індивідуальності є формування індивідуальних освітніх траєкторій, що детерміновано закономірностями соціально-професійного розвитку особистості. Сутністю індивідуальних освітніх траєкторій є відповідальний вибір суб'єктом цільової орієнтації свого професійно-освітнього потенціалу згідно зі сформованими цінностями, установками й смислами життєдіяльності. Побудова цих траєкторій обумовлює необхідність самовизначення особистості – знаходження особистісного сенсу в освоюваних професійно-освітніх програмах і виконуваний професійній діяльності. Інтегруючою характеристикою мотивів, потреб, ціннісних орієнтацій є соціально-професійна ідентичність – психологічний компонент, який визначає конгруентність індивідуальної траєкторії Я-концепції й навчально-професійної діяльності.

Висновки. У розвитку сучасної економічної освіти переважає традиційна система директивної ЗУН-дидактики, студент залишається об'єктом педагогічного впливу, а викладачі (у міру своєї зацікавленості) реалізують різноманітні технології, методи й прийоми активізації навчання для збільшення обсягу засвоєння студентами економічних знань. До того ж, переважна більшість студентів мають особистісно обумовлені дидактичні цілі й уявлення щодо навчання економічних дисциплін, а його результати пов'язують з отриманням переваг у своєму професійному й життєвому розвитку.

У зв'язку з цим зроблено припущення, що ефективність навчання пов'язана із самовизначенням, самопроєктуванням і саморозвитком студентів засобами технологій професійно, компетентісно й особистісно орієнтованого навчання.

Технології навчання є основним інструментом забезпечення якості навчання майбутніх фахівців для економіки й підприємництва, формування їхніх професійних компетентностей і професійно значущих особистісних якостей, які є компонентом гуманітарних засад розвитку спільнот, що навчаються, і забезпечення якості життя на рівні локального соціально-економічного середовища. Головним чинником ефективності реалізації технологій навчання є суб'єктна активність учнів/студентів у форматі самокерованого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Бондаревская Е. В. Проблемное поле современных образовательных технологий / Е. В. Бондаревская // Известия Южного Федерального Университета. Педагогические науки. – Ростов н/Д, 2009. – № 7. – С. 15 – 25.
3. Бордовская Н. В. Современные образовательные технологии : учебное пособие / [кол. авт. ; под ред. Н. В. Бордовской]. – М. : КНОРУС, 2011. – 432 с.
4. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Индивидуальные образовательные траектории в системе непрерывного образования // Педагогическое образование в России. – 2014. – № 3. – С. 74 – 82.
4. Ковальчук Г. О. Технології навчання економічних дисциплін в системі неперервної освіти (теоретико-методичний аспект) : моногр. / Г. О. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2014. – 511 с.
5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти : Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень – К. : Грамота, 2005. – 447 с.
6. Леонтьев Д. А. Личностный смысл и трансформация психического образа / Д. А. Леонтьев // Вестник МГУ : Серия 14. Психология. – 1988. – № 2. – С. 3 – 15.
7. Національна доктрина розвитку освіти від 17.04.2002 № 347/2002.
8. Петрова Е. А. Теоретико-методологические основания исследования проблем успешной профессиональной самореализации студентов вуза / Е. А. Петрова, Н. В. Белякова, А. А. Нестерова. – М. : Российский гос. ун-т, 2009. – 176 с.
9. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г. К. Селевко. – в 2 –х т. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.
10. Уайт М. Карты нарративной практики : Введение в нарративную терапию. Пер. с англ. Дарьи Кутузовой – М. : Генезис, 2010. – 326 с.
11. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344-2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bospalko, V. P. (1989). *Slagatmye pedagogicheskoy tekhnologii [The components of pedagogical technologies]*. Moscow: Pedagogica [in Russian].
2. Bondarevskaya, E. V. (2009). *Problemnoe pole sovremennykh obazovatelnykh tekhnologiy [The problem field of modern educational technologies]*. *Izvestiya Yuzhnogo Federalnogo Universiteta. Pedagogicheskie nauki – News of Southern Federal University. Pedagogical Sciences*, 7, 15 – 25 [in Russian].
3. Bordovskaya, N. V. (2011). (Eds.). *Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii: [Modern educational technologies]*. Moscow: KNORUS [in Russian].
4. Zeer, E.F., & Symanyuk E. E. (2014). *Individualnye obrazovatelnye traektorii v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya [Individual educational trajectory in the system of continuing education]*. *Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii – Pedagogical education in Russia*, 3, 74 – 82 [in Russian].
5. Kovalchuk, H. O. (2014). *Tekhnolohii navchannia ekonomichnykh dystsyplin v systemi neperervnoi osvity [Technologies of learning economical disciplines in the system of continuing education]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
6. Kremen, V. H. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty: Stratehii. Realizatsiia. Rezultaty [Education and science in Ukraine – innovative aspects: Strategies. Implementation. Results]*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

7. Leontev, D. A. (1988). Lichnostnyy smysl i transformatsiya psikhicheskogo obraza [Personal sense and transformation of psychological image]. *Vestnik MGY: Seriya 14. Psikhologiya – Issue of MSU: Series 14. Psychology*, 2, 3 – 15 [in Russian].
8. Natsionalna doktryna rozvytku osvity vid 17.04.2002 № 347/2002 [National Doctrine of Education Development from № 347/2002] [in Ukrainian].
9. Petrova, E. A., Belyakova, N. V., & Nesterova, A. A. (2009). *Teoretiko-metodologicheskie osnovaniya issledovaniya problem uspeshnoi professionalnoi samorealizatsii studentov vuza* [Theoretical and methodological bases of studying problems of high school students' successful professional self-realization]. Moscow: Rossiyskiy gos. universitet [in Russian].
10. Selevko, G. K. (2006) *Entsiklopediya obrazovatelnykh tekhnologiy* [Encyclopedia of pedagogical technologies]. Moscow: NII shkolnykh tekhnologiy [in Russian].
11. Uayt, M. (2010). *Karty narrativnoy praktiki: Vvedenie v narrativnuyu terapiyu* [Maps of narrative practice: Introduction to narrative therapy]. (D. Kutuzova, Trans). Moscow: Genesis [in Russian].
12. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 № 344-2013 “Pro natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku” [Decree of the President of Ukraine “About the national strategy of education development in Ukraine until 2021”]. № 344-2013 from the 25th of June 2013 [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
15.04.2017 р.